

La piedad y la horca

Bronislaw Geremek
Madrid: Alianza Universidad, 1986

Malgrat que encara queda molt camí per recórrer, la història de la pobresa i la marginació ja té algunes fites importants, començant per les obres pioneres de Michel Mollat (*Les pauvres au Moyen âge. Étude sociale*, 1978) i Jean Pierre Gutton (*La Société et les pauvres en Europe. XVI-XVIII siècles*, 1974) i seguint pels estudis de Catharina Lis i Hugo Soly (*Poverty and capitalisme in pre-industrial Europe*, 1979) i els de Stuart Woolf (*The Poor in Western Europe in the Eighteenth and Nineteenth Centuries*, 1986), però entre totes elles continua brillant amb llum pròpia l'aportació de Bronislaw Geremek, especialment el seu llibre *La piedad y la horca. Historia de la miseria y de la caridad en Europa*, publicat en castellà el 1989 (en francès, el 1986) i des d'aleshores, referent obligat per a tots aquells interessats en les transformacions que des del món medieval fins al segle XVIII han experimentat les idees sobre la pobresa i les reaccions col·lectives que aquestes han provocat. El text de Geremek s'ha acabat convertint en una lectura obligada per a la història social europea i per la història de les polítiques socials i de les professions socials. Sense entendre la continuïtat històrica de la dualitat que Geremek ja mostra en el títol, entre una voluntat d'ajuda i una altra de control, entre la pietat i la força, amb la qual els incipients poders públics amenaçaven

captaires i vagabunds, no podem comprendre les contradiccions i limitacions de l'acció social contemporània.

La trajectòria intel·lectual i política de Geremek és a més força interessant, exemple de la complexitat del compromís social i polític dels intel·lectuals de l'Europa de l'Est en el procés de crisi del comunisme estalinista. Nascut a Polònia el 1932, d'una família jueva —el seu pare va morir a Auchswitz i ell es va poder escapar del gueto de Varsòvia—, milità de jove en el partit comunista polonès, però l'abandonà arran de la invasió de Txeco-eslovàquia el 1968, convertint-se més endavant en un destacat opositor al règim, essent un dels fundadors del sindicat Solidarność i conseller personal del seu líder Lech Walesa, encara que més endavant s'allunyaren. Amb la caiguda del comunisme, fou membre durant dotze anys seguits del parlament polonès i ministre d'Afers Exteriors (1997-2000). Després fou diputat europeu per part del partit liberal democràtic del qual fou també president. Mort el 2008, s'havia distingit en els darrers temps per la seva oposició a la dretanització impulsada pel govern de Lech Kaczyński. El seu liberalisme l'havia portat a oposar-se al comunisme, però també a la reacció ultraconservadora.

Com a historiador, de jove es va veure influït pel marxisme d'un altre polonès com ell, Witold Kula i la seva teoria econòmica del sistema feudal, i per

l'escola francesa dels Annals, especialment a través de Fernand Braudel i els seus plantejaments sobre la llarga durada i la necessitat d'introduir les ciències socials en l'anàlisi històrica. França es convertí en el centre de la seva formació i tasca com a historiador des que el 1956 s'instal·là a París per a realitzar els seus estudis de postgrau i doctorat. Es feu amic d'un dels principals renovadors de la historiografia medieval, Jacques Le Goff; entrà en contacte amb el grup de recerca de Mollat sobre la pobresa medieval i va viure l'eclosió de la història de les mentalitats, encara que mai va compartir la seva idea de convertir els sentiments en objecte de l'anàlisi històrica. Tot plegat, ens ajuda a entendre l'enfocament historiogràfic de Geremek, el qual parteix del marxisme, però fent un relectura pròpia i heterodoxa que li permet confrontar realitats socials i imatges mentals. Estudiar la pobresa implica per a Geremek conèixer no només la seva dimensió socioeconòmica, sinó també la mirada de la societat.

Des d'aquesta perspectiva Geremek, ens ha mostrat com en l'època medieval la funcionalitat dels pobres s'alimentà amb un discurs idealitzador, basat en l'ascetisme cristià i destinat a fonamentar l'obligatorietat moral de l'almoïna. En canvi, en els segles xv i xvi, amb els efectes del pas cap a una societat moderna, la imatge del pobre i en especial del captaire, es torna fosca, s'omple de sospites, en un procés de criminalització

que legitima les primeres iniciatives dels poders públics, inicialment municipals i amb el temps estatals, de gestionar la mendicitat des del control i la repressió, en un procés que culminarà al segle xvii en allò que Michel Foucault anomenà el "gran tancament". Així, Geremek també ens il·lumina sobre la importància i les conseqüències de les construccions socials i sobre la complexitat de la resposta de les societats occidentals a l'exclusió social, en la qual la pietat o la solidaritat conviuen amb l'estigmatització culpabilitzadora i el control social i polític.

Però, segurament, la principal aportació de Geremek és fer subjecte de la història a un col·lectiu fins aleshores ignorat, el vast i divers món dels pobres, humils i miserables. I fer-ho des del rigor, des d'una sòlida erudició. Remarquem-ho: empoderar també significa donar el dret a la història a aquells i aquelles que no el tenien.

Jordi Sabater
Professor d'Educació Social
Facultat d'Educació Social i
Treball Social
Pere Tarrés – Universitat Ramon Llull